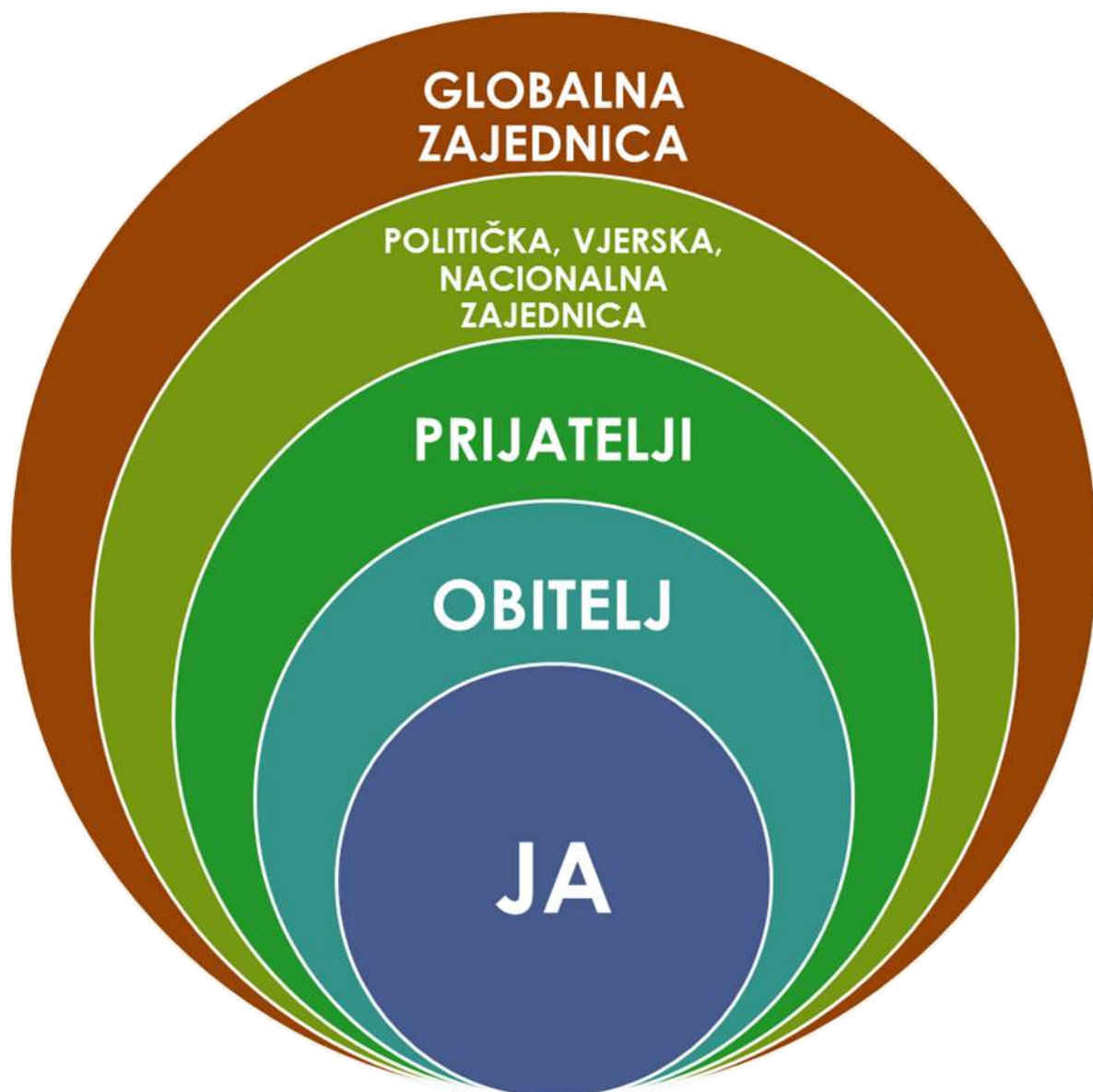

ETIKA SOCIJALNOG ŽIVOTA

nastavno pismo
(drugi razred TCP, TLŠ, VMV)

Profesorica: Ivana Zelenika

ČOVJEK U ODNOSIMA

BRAK I OBITELJ

Čovjek je biće koje po svojoj prirodi živi u zajednici s drugim ljudima

OBITELJ – najmanja jedinica društva

NUKLEARNA OBITELJ – zakonski supružnici i njihova djeca

BIOLOŠKA zadaća obitelji je **REPRODUKCIJA** – prenošenje genetskog koda u daljnje generacije
PSIHOLOŠKO – ODGOJNA zadaća obitelji je odgoj mlade ljudske jedinice i njezino prilagođavanje društvenoj okolini

EKONOMSKA zadaća obitelji je osiguravanje temeljnih životnih uvjeta, podjela rada, raspodjela osnovnih dobara

BRAK – zakonski reguliran – ulaskom u brak braćni partneri pristaju na određena prava i obaveze.

IZVANBRAČNA ZAJEDNICA - životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugim izvanbračnim zajednicama. Ako traje najmanje tri godine ili je u njoj rođeno dijete, zakonom se izjednačava s brakom

ŽIVOTNO PARTNERSTVO je zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola sklopljena pred nadležnim tijelom

NEFORMALNO ŽIVOTNO PARTNERSTVO – ista pravila kao i izvanbračna zajednica

USTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Članak 62.

Obitelj je pod osobitom zaštitom države.

Brak je životna zajednica žene i muškarca.

Brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju se zakonom.

POLIGAMIJA – brak više od dvaju partnera

POLIGINIJA – jedan muškarac + više žena

POLIANDRIJA – jedna žena + više muškaraca

PRIJATELJSTVO

PRIJATELJSTVO – pozitivan bliski odnos između dvoje ljudi

OSNOVNA OBILJEŽJA:

- simpatija
- povjerenje
- ljubav
- odanost
- vjernost

Aristotel razlikuje tri oblika prijateljstva:

1. **prijateljstvo iz koristi** (odnos je uspostavljen kako bi se postigao određen cilj, npr. suputnici, poslovni partneri...) – NAJNIŽI OBLIK
2. **prijateljstvo iz užitka** (temelji se na uzajamnom uživanju, neovisno o koristi, primjerice prijatelji za gozbu, izlaske...)
3. **potpuno prijateljstvo** (drugome se radi njegova dobra, želi dobro)- NAJVIŠI OBLIK

Različiti običaji prijateljevanja uvjetovani su društvenom sredinom.

Neke od tipičnih vrsta prijateljstava za europsku civilizaciju:

- Bliski prijatelj
- Poznanik

- Internetski prijatelj
- Brat ili sestra po krvi
- Cimeri
- Zamišljeni prijatelj

NEPRIJATELJ - onaj koji ima sva svojstva suprotna prijatelju.

Više prijatelja zajedno čine društvo. Udruživanje u grupe ljudi samo po sebi nije loše, ali može dovesti do gubitka individualnosti jer se počinjemo ponašati po pravilima te skupine – tada može doći do **KONFORMIZMA** - pretjerane promjene ponašanja i prilagođavanja grupi (npr. počnemo pušiti jer svi u društvu puše)

DEINDIVIDUACIJA - najekstremniji utjecaj grupe na pojedinca, gubitak vlastitog identiteta u mnoštvu.

SUPKULTURA – formira se oko zajedničke ljubavi prema određenom tipu glazbe, naklonosti sportskom klubu i slično.

SPOLNOST

SPOLNA ORIJENTACIJA – jedna od komponenata identiteta osobe, odnosi se na emocionalnu, seksualnu, romantičnu privlačnost prema drugoj osobi.

TRI OSNOVNE VRSTE SEKSUALNE ORIJENTACIJE:

- **HETEROSEKSUALNOST** – privlačnost prema osobama suprotnog spola
- **HOMOSEKSUALNOST** – privlačnost prema osobama istog spola
- **BISEKSUALNOST** – privlačnost prema osobama obaju spolova

2 STAVA O LJUDSKOJ SEKSUALNOSTI

- Spolnost je prirodni mehanizam koji povezuje ljude, bezopasna razmjena užitka koja proizvodi zadovoljstvo
- Odgovorno spolno ponašanje podrazumijeva odgovornost prema sebi i partneru, preventivno ponašanje i upotrebu kontracepcije

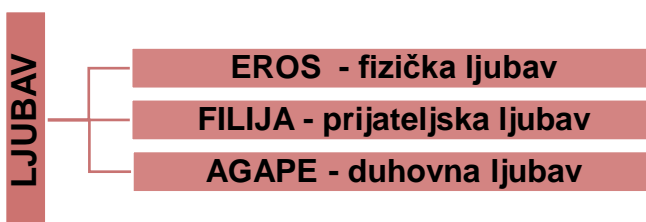
- Spolno ponašanje je nedolično čovjeku, prijetnja je za moral u društvu, pretvara osobe u objekte
- Odgovorno spolno ponašanje podrazumijeva apstinenciju (suzdržavanje od seksualnih odnosa), osim u braku (reprodukcija je jedini opravdani razlog za seksualni čin)

LJUBAV

Ljubav je tema o kojoj ljudi promišljaju od početka povijesti. Premda je moguće voljeti neki predmet, mjesto, aktivnost i slično, kad govorimo o ljubavi prvenstveno mislimo na osjećaj koji se javlja u međuljudskim odnosima i to na ljubav romantičnog predznaka.

TRADICIONALNA PODJELA LJUBAVI

PLATONSKA LJUBAV – romantična ljubav bez tjelesnih kontakata, ponekad se koristi za simpatiju koja nikad ne prijeđe u „nešto više“.

KRŠĆANSKO POIMANJE LJUBAVI – kršćanstvo uzdiže ljubav do vrline. Ljubav je povezana s moralno dobrim a mržnja sa zlim. Naravno, kad se kršćanstvo poziva na ljubav kao motiv i cilj moralnog djelovanja ono se referira na nesebičnu ljubav kojom se želi dobro, a ne na posesivnu i egoističnu ljubav kakvu, nažalost, često pronalazimo u svijetu.

HOMOSEKSUALNOST

Danas mnogi misle da je seksualna orijentacija osobna stvar pojedinca i da svatko od nas ima pravo formirati seksualni identitet po vlastitom ukusu, sve dok svojim odabirom nikoga ne prisiljavamo na nešto. Usporedno s ovakvim stavom postoji i onaj koji ističe da je jedini ispravni put onaj heteroseksualne monogamije.

Mnogi se nisu prepoznali u takvom određenju, pa su prihvatili da su za većinu neobični (*queer*). *Queer* u engleskom znači „čudan, ekscentričan, nastran“ i svojedobno je bio pogrdan naziv za homoseksualce, ali s vremenom su taj naziv kao oznaku vlastitog identiteta prihvatili i homoseksualci i svi oni koji se ne pronalaze u tradicionalnim određenjima spola, roda i seksualnosti. Tako danas nailazimo na cjelokupnu *queer* kulturu koja progovara glasovima onih koji identitet ne nalaze u tradicionalnom heteroseksualnom pristupu. Formalni naziv ove populacije je LGBT ili LGBTI, a to je skraćena od lezbijke, gejevi, biseksualne, transrodne (transseksualne) i interseksualne osobe.

Ljudsko je društvo tijekom povijesti različito reagiralo na sklonost prema istom spolu: prepoznajemo raspon stavova od izrazito pozitivnih (npr. antička Grčka) do onih koji su za homoseksualnost predviđali oštre kazne (Njemačka je homoseksualce obilježavala ružičastim trokutom i otpremala ih u koncentracijske logore).

Suvremene svjetske religije uglavnom ne gledaju na homoseksualnost previše blagonaklono - vjerojatno radi toga što homoseksualni odnos ne omogućuje prokreaciju (razmnožavanje), a produženje vrste visoko je na religijskim ljestvicama vrijednosti.

Premda i danas postoje različita mišljenja, službeni stav glasi da **HOMOSEKSUALNOST NIJE BOLEST** ni neka vrsta poremećaja koji bi se mogao ili trebao liječiti. Istraživanja pokazuju kako je postotak homoseksualnih osoba u svim društvima podjednak (2-10%) što nam govori da pozitivna ili negativna reakcija društva ne utječe na broj homoseksualaca. Reakcija društva jedino utječe na odluku hoće li homoseksualac javno priznati svoju sklonost ili neće. Podaci upućuju i na to da homoseksualnost nije stvar izbora jer bi je inače u društvima koja je osuđuju i kažnjavaju bilo značajno manje nego u ostalima.

Suvremena istraživanja svrstavaju Hrvatsku na samo dno ljestvice snošljivosti prema seksualnim manjinama - homoseksualizam smatra neprihvatljivim više od 60% muškaraca i 30% žena. Sklonost nejednakom tretmanu homoseksualaca uglavnom se pripisuje homofobiji. **HOMOFBIJA** je skup predrasuda i stereotipa koji se očituju kroz strah od homoseksualaca i mržnju prema njima. Kao i svaki drugi strah, homofobija često počiva na neznanju.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Nekad se smatralo da je podjela na muški i ženski način života nešto sasvim prirodno - prevladavao je **PATRIJARHAT** → društveni sustav u kojem glavne odluke donose muškarci. U 19. stoljeću se javlja **FEMINIZAM** - pokret koji se zalaže za nestanak patrijarhata i istaknutiju ulogu žena u društvu.

„Ženom se ne rađa, ženom se postaje“ - ovom rečenicom francuska filozofkinja Simone de Beauvoir želi naglasiti kako postoji različit odgoj za djevojčice i dječake koji rezultira time da se počnemo ponašati na točno određeni način. Tako društvo utječe na to da npr. većina žena počinje osjećati sklonost prema kuhanju i uljepšavanju, a većina muškaraca razvije ambicioznost u karijeri i ljubav prema sportu.

U skladu s tim stavom danas se često ističe razlika između SPOLA i RODA.

SPOL → biološki uvjetovan u pogledu xx ili xy kromosoma, genitalija i slično. U tom smislu spol je određen još i prije rođenja.

ROD → uvjetovan okolinom i odgojem pojedinca, nije biološki određen. Mijenja se od kulture do kulture, rodne uloge učimo (npr. primjeren način odijevanja za muškarce i žene).

U suvremenim demokratskim društvima postoji zakonska ravnopravnost žena i muškaraca - jednaka prava pred zakonom. Ipak u praksi i dalje postoji **SEKSIZAM** → nejednako tretiranje osoba različitog spola. Psiholozi upozoravaju da iza seksizma najčešće stoji mržnja i strah u odnosu na drugi spol.

ODNOSI MEĐU SPOLOVIMA U SUVREMENOM SVIJETU

Odnosi među spolovima i uvriježeni načini ponašanja uvelike su se promijenili u suvremenom svijetu. Jedan od glavnih uzroka za tu promjenu svakako je i povećana financijska neovisnost žena. Dok su prije ovisile o svojim očevima i supruzima, danas je (barem u zapadnom svijetu) većina žena zaposlena i, samim time, mnogo samostalnija nego što je to bilo u prošlosti. Mogućnost zapošljavanja uvjetovala je i sloboda obrazovanja, odnosno mogućnost da se žene školuju jednako kvalitetno kao i muškarci. Ipak, usprkos svim postignućima mnogi pokazatelji upozoravaju kako i danas postoji određena neravnopravnost i dvostruka mjerila koja vrijede za žene i za muškarce. Neki od primjera za to su:

- manje žena u politici i na rukovodećim mjestima
- žene su slabije plaćene od muškaraca
- zaposlene žene obavljaju 75% kućanskih poslova uz svoj posao
- različita mjerila (različito se gleda npr. na muškarca sklonog alkoholu i kocki i na ženu sklonu istim porocima)

DOSTOJANSTVO

Čovjek se odgojem privikava na život u društvu. Idealno ponašanje u našoj civilizaciji podrazumijeva poštovanje druge osobe te toleranciju. Potrebna su nam pravila ponašanja kako bi naš život i život ljudi oko nas bio ugodan.

BONTON- kodeks dobrog ponašanja.

Pravila lijepog ponašanja razlikuju se u pojedinim dijelovima svijeta i razdobljima. U suvremenom svijetu zajednice kao što su tvrtke, udruge ili strukovne zajednice, oblikuju vlastite standarde i modele vrijednosti i ponašanja, a nazivamo ih **ETIČKI KODEKS**. Za razliku od bontona, etički kodeks obvezuje sve one na koje se odnosi. Bonton se često odnosi na nevažne stvari u svakodnevici, poput rasporeda hodanja, dok je cilj etičkih kodeksa zaštita ljudskih prava i dostojanstva i pokušaj zaštite struke s temeljnih etičkih stajališta (dostojanstvo struke). Bonton, pravila lijepog ponašanja, etički kodeksi pa čak i temeljna ljudska prava, kao jedan od svojih ciljeva imaju zaštitu dostojanstva osobe. Dostojanstvo osobe jest vrednota kojoj bismo svi trebali težiti: predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava, posjeduje ga svaki pojedinac i mora ga poštovati kod drugih.

AUTORITATIVNOST I AUTORITARNOST

AUTORITETI – osobe prema kojima osjećamo poštovanje ili strahopoštovanje, skloni smo ih poslušati, vjerujemo im, smatramo da su u pravu u većini situacija

RACIONALNI AUTORITET

- osoba za koju smo se u prošlosti više puta uvjerali da je u pravu, da ima određene sposobnosti i kompetencije, da postupa ispravno
- postoje racionalni razlozi, možemo objasniti zašto nam netko predstavlja autoritet
- racionalni autoritet se ne služi nasiljem ili prisilom, a da bi netko zavrijedio taj naziv, potrebno je vrijeme

IRACIONALNI AUTORITET - prisutan je u situacijama kad nema logičnih razloga ni argumenata da neku osobu doživimo kao autoritet, već se u pozadini krije najčešće strah

ŠTOKHOLMSKI SINDROM – ekstremni primjer iracionalnog autoriteta – situacija u kojoj oteti počinje osjećati solidarnost s otmičarima.

Prema racionalnim autoritetima osjećamo poštovanje, ljubav i zahvalnost, dok je prema iracionalnima na svjesnoj razini prisutno strahopoštovanje iza kojeg se kriju mržnja i osjećaj poniženosti. U obje vrste autoriteta se javlja odnos superiornosti (nadređenosti) i inferiornosti (podređenosti).

RACIONALNI AUTORITET → interesi nadređenog i podređenog se podudaraju, nadređeni želi dobro podređenom.

IRACIONALNI AUTORITET → teži podčinjavanju i iskorištavanju podređenih.

AUTORITARNOST - sklonost da se, s jedne strane, bude bespogovorno odan autoritetu i spreman učiniti sve što autoritet zatraži, a s druge strane težnja da sami postanemo autoritet drugima i od njih očekujemo bezrezervnu poslušnost

- za osobe s ovakvom sklonosti koristimo izraz **AUTORITARNI KARAKTER** (“gore klima, dolje gazi”)
- autoritarni karakter se bazira na iracionalnom autoritetu

Autoritet ne mora biti samo neka osoba, nego i skup povezanih uvjerenja (autoritet znanosti, religije...) → prihvaćanje tog autoriteta može biti racionalno i iracionalno

- iracionalno – prihvaća se nekritički, bez objašnjenja, provjere i razumne skeptičnosti (sumnjičavosti)

MOĆ

MOĆ – vjerojatnost da će pojedinci ili skupine provesti vlastite interese i odluke iako im se drugi protive

LEGITIMNA MOĆ (ona na koju smo pristali) – vlast ima moć nad građanima, sudac ima moć donošenja presude, bojnici naređuju vojniku...

- *moć stručnosti* – neformalna, ne naređuje izravno, osoba ima svoje područje stručnosti (npr. liječnik, arhitekt...)
- *moć ugleda* – osoba koja ima dokazano znanje, iskustvo i stručnost, ljudi je slijede i žele učiti od nje
- *moć nagrađivanja* – npr. šef ima mogućnost nagraditi svoje zaposlenike, povećati plaću...
- *moć prisile* – suprotna moći nagrađivanja, šef isto tako može smanjiti plaću ili dati otkaz...
- *osobna moć* – naša vlastita moć odlučivanja, djelovanja i stvaranja. Omeđena je granicama nečije tuđe, "veće" moći

John Kenneth Galbraith – kanadsko-američki ekonomist, razlikuje tri oblika moći:

1. **KONDIGNA MOĆ** – zasniva se na prijetnji kaznom (npr. ucjena, prijetnja fizičkim maltretiranjem ili čak ubojstvom (mafija))
2. **KOMPENZACIJSKA MOĆ** – pojedincu ili grupi se dodjeljuje neka nagrada

→ kod oba tipa pojedinac zna da je podčinjen, razlika je u tome što u kondignoj moći nema alternative, dok se u kompenzacijskoj podčinjava jer zna da će biti nagrađen

3. **KONDIIONIRANA MOĆ** – najsuptilniji oblik moći koji se ostvaruje mijenjanjem uvjerenja onih koje treba podčiniti
  - postiže se manipuliranjem putem sustava obrazovanja, društvenom klimom, medijima
  - nakon upornog "uvjeravanja", koje traje dugo, pojedinac neprimjetno postaje podčinjen
  - ova vrsta moći ima središnje mjesto u uspostavljanju političke moći

POLITIČKA MOĆ – nekad su je imali poglavice ili kraljevi, a danas, u demokratskim državama je imaju izabrani predstavnici

- borbom za glasove birača moderne stranke se bore za političku moć
- problem nastaje kada stranke ili vlast koriste svoju političku moć da bi prekoračile svoje ovlasti (npr. korupcija, nepotizam...)

EKONOMSKA MOĆ – najpoželjnija moć za mnoge koji tvrde kako se novcem može sve kupiti

- ekonomski moćnici često ulaze u politiku kako bi proširili svoju moć i nad političkim strukturama

MEDIJSKA MOĆ – najutjecajnija moć

- za razliku od političke moći koja je izravna, moć medija je posredna
- mediji su u vlasništvu bogatih, onih koji imaju ekonomsku moć, koju šire i medijima
- mediji stvaraju zvijezde, heroje i idole čije ideje i stavove mi nekritički prihvaćamo
- političari su često susretljivi prema medijima (ili čak otkupljuju velike medijske kuće) jer im oni povećavaju moć

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je obitelj i koje su njene zadaće?
2. Što je izvanbračna zajednica, a što životno partnerstvo/neformalno životno partnerstvo?
3. Objasni pojmove: poligamija, poliginija, poliandrija!
4. Koja tri oblika prijateljstva razlikuje Aristotel?
5. Što je konformizam?
6. Koje su tri osnovne vrste seksualne orijentacije?
7. Što kažu dva stava o ljudskoj seksualnosti?
8. Kako glasi tradicionalna podjela ljubavi?
9. Što je to *queer* kultura, a što homofobija?
10. Objasni pojmove: patrijarhat, seksizam, feminizam?
11. Što je spol, a što je rod?
12. Što je bonton, a što etički kodeks?
13. Kakav je to racionalni autoritet, a kakav je iracionalni autoritet?
14. Koja 3 oblika moći razlikuje J.K.Galbraith? Objasni što znači svaki od njih!

SUKOBI U ODNOSIMA

EGOIZAM I NJEGOVE GRANICE

EGOIST – osoba koja uvijek misli samo na sebe i svoje potrebe stavlja na prvo mjesto

STUPNJEVI EGOIZMA:

1. želja za dostizanjem svojega cilja, uz obzir prema ciljevima drugih ljudi i uz želju da i drugi dođu do svoje vlastite sreće
2. želja za dostizanjem svojega cilja bez obzira na ciljeve drugih ljudi
3. poistovjećivanje svojega cilja s nesrećom drugih ljudi

ETIČKI EGOIZAM – najbliži je drugom stupnju

- moralno je ispravno učiniti sve ono što nam donosi korist - postupak ne može biti moralan ako ne promiče moj vlastiti interes

ALTRUIZAM – suprotnost egoizmu, moralno je ispravno učiniti sve ono što donosi dobrobit drugima

VOLONTERI – primjer altruističnog ponašanja

- osobe koje dobrovoljno i bez naknade sudjeluju u različitim akcijama kojima je cilj pomoći drugim ljudima, tj. zajednici

RAZLIKE I LEGITIMNOST INTERESA

INTERES – ono što mislimo da je dobro za nas, ono što nastojimo postići, odraz je naših stavova i svjetonazora.

LEGITIMNI INTERESI – oni interesi za koje se pretpostavlja da ih je ispravno imati → ali treba biti oprezan pri odabiru sredstava kojima želimo te interese postići (npr. legitimno je željeti zaštititi sebe i svoju obitelj, ali nije legitimno to napraviti tako da oko kuće postavimo minsko polje).

SUKOB INTERESA – situacija u kojoj jedna osoba ima podvojene interese, najčešće su to javni i privatni interesi. npr. javni dužnosnik odlučuje koja tvrtka će izvoditi javne radove, a jedna od tvrtki koje konkuriraju je i njegova vlastita → tada govorimo o sukobu između **OPĆEG DOBRA** (koje treba biti cilj nekoj osobi na funkciji) i **INDIVIDUALNOG DOBRA** (vlastitih interesa).

Primjer za sukob interesa - sudac koji sudi na utakmici u kojoj igra njegov sin.

KONZUMERIZAM – usmjerenost na kupnju i potrošnju

HEDONIZAM – moralno je ispravno ono što nam donosi neku vrstu ugone

→ kritičari konzumerizma – nemoguće je zadovoljiti sve želje

ŠOPINGHOLIJA (ovisnost o kupovanju) – jedna od novijih vrsta ovisnosti koja uzrokuje niz problema psihološke i financijske prirode.

SUKOB I SURADNJA

Suradnja je osnova uspješne zajedničke aktivnosti.

3 MOGUĆA ISHODA:

GUBITAK-GUBITAK
(lose-lose) - sve
strane gube i niti
jedna nije
zadovoljna

DOBITAK – GUBITAK
(win-lose) - jedna
strana pobjeđuje druga
gubi

DOBITAK – DOBITAK (win-win) -
najbolje rješenje, sve strane su
zadovoljne. Potrebno je imati dobre
pregovaračke vještine i sklonost
kompromisu

Sukobe možemo riješiti:

ARBITRAŽOM → postupak u kojem neki objektivni autoritet kojeg obje strane priznaju odlučuje o ishodu sukoba

ili

MEDIJACIJOM → sudionici sukoba međusobno razgovaraju s ciljem da se spriječi sukob

Treći scenarij je SUKOB (to je nažalost najčešći scenarij).

PACIFIZAM – uvjerenje koje se protivi uporabi nasilja i ratu.

NASILJE

Nasilje je svojevorno ponašanje – namjera da se nasilno djeluje. Provodi se korištenjem neke vrste sile, ima destruktivni i antisocijalni učinak.

Ciljevi nasilja:

- povrijediti nekoga
- prisiliti nekoga da učini nešto protiv svoje volje

Postavlja se pitanje – je li nasilje urođeno ili stečeno? Dva moguća odgovora su:

1. **TEORIJA INSTINKTA** – agresivni instinkt je urođen
  - stručnjaci koji se suprotstavljaju takvom načinu razmišljanja su sastavili dokument pod nazivom SEVILJSKA DEKLARACIJA u kojem objašnjavaju da se odluka biti ili ne biti nasilan nalazi u našim rukama
2. **TEORIJA OKOLINSKIH UTJECAJA** – za pojavu nasilja je karakteristično nešto iz okoline pojedinca
  - a) **frustracijska teorija agresije** – nasilje je odraz frustracije pojedinca ili skupine
  - b) **teorija socijalnog učenja agresije** – stavlja naglasak na iskustvo koje je pojedinac imao s nasilnim ponašanjem (npr. dijete oponaša nasilnog roditelja, imitira se nasilje viđeno u medijima...)

TERORIZAM

TERORIZAM – specifična vrsta nasilja kojim pojedinac ili organizirana skupina pokušava ostvariti neke političke ciljeve. Terorističke akcije izazivaju velik publicitet – a to teroristi i žele postići → što više ljudi sazna za njihove akcije, više ljudi je u strahu, a strah je glavno sredstvo ucjene koje koriste teroristi.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Tko je egoist, a tko je altruist?
2. Koja 3 stupnja egoizma poznaješ?
3. Što je to etički egoizam?
4. Što je to sukob interesa? Objasni i navedi primjer!
5. Objasni pojmove konzumerizam, hedonizam i šoppingholija!
6. Koja su tri moguća ishoda sukoba i objasni svaki od njih!
7. Objasni pojmove: arbitražu, medijaciju, pacifizam?
8. Što o nasilju kaže teorija instinkta, a što teorija okolinskih utjecaja?
9. Što je terorizam?

REGULIRANJE ODNOSA

SLOBODA I NJEZINE GRANICE

Sloboda je stanje u kojem osoba djeluje ne zbog nužnosti, prisile ili zabrane, nego zbog odabira vlastite volje.

Temeljnu podjelu slobode postavio je filozof sir Isaiah Berlin. On razlikuje 2 vrste slobode:

1. "Sloboda od" je "**negativna**" sloboda – negacija ograničenja - to su stvari koje smijemo činiti, a da time nismo prekršili neku zabranu (možemo jesti što želimo, imati frizuru kakvu želimo...)
2. "Sloboda za" je "**pozitivna**" sloboda - koristimo je kad se slobodno odlučujemo za nešto bez ograničenja i prisile.
  - Ona je na višem stupnju od slobode OD, čak možemo reći da je sloboda OD preduvjet za slobodu ZA. (npr. kad postanemo punoljetni smo slobodni OD zabrane da izađemo na izbore, što ne znači da ćemo to i učiniti. Tek kad to učinimo smo iskoristili slobodu ZA.)

Temeljni oblik slobode je i **SLOBODA IZBORA** - odlika slobodnog čovjeka je korištenje ovih triju sloboda.

Sloboda je usko povezana s odgovornošću – što veću slobodu imamo raste i naša razina odgovornosti.

ETIČKI SUSTAVI SVJETSKIH RELIGIJA

Vjerski sustavi su se razvili u **MONOTEISTIČKE RELIGIJE** (smatraju da postoji samo jedan bog) i **POLITEISTIČKE RELIGIJE** (smatraju da postoji više bogova). Postoje i religije koje ne ističu božanstva (budizam, konfucionizam...), ali imaju neke druge karakteristike tipične za sve religije:

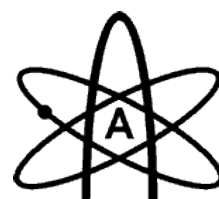
- isticanje svetog (najvrednijeg, nedodirljivog i nepovredivog)
- sustav pravila ponašanja (običaji, obredi, moralne norme)
- učenje o nekom obliku života nakon smrti (koji ovisi o tome koliko se čovjek pridržavao pravila ponašanja dok je bio živ)

Religije povezuju ljude međusobno, u povijesti su određivale međuljudske i društvene odnose, te pružale osjećaj zajedništva i jedinstva. Religijska pripadnost element je identiteta nekog pojedinca. Ponekad se taj identitet iskazuje na vidljiv način, pomoću tzv. religijskih simbola.

Većina suvremenih religija ističe bogove kao uzor moralnosti - ako je za nekog pojedinca izvor morala religija, tada to znači da neka osoba prihvaća da je nešto dobro ili loše upravo zbog svoje vjere u boga.

ATEIZAM – negacija religije. Čvrsto uvjerenje da ne postoji bog niti ikakva druga natprirodna sila, već se sve u svijetu događa zbog prirodnih zakona. Zamjeraju vjernicima što prihvaćaju kao istinito ono što nisu provjerili i za što nema dokaza - ističu autoritet znanosti.

Sloboda vjeroispovijesti - svatko se može slobodno opredijeliti za onu religiju koju želi, a država se prema svim religijama treba ponašati jednako i nijednu ne smije stavljati u povlašten položaj.

ZLATNO PRAVILO

ZLATNO PRAVILO

moralno načelo, zastupljeno u različitim vremenima i kulturama, koje u sažetom obliku glasi "Čini drugome ono što bi želio da drugi čini tebi" ili "Ne čini drugome ono što ne bi želio da drugi čini tebi"

Parlament svjetskih religija 1993. godine u Deklaraciji o svjetskoj etici naglasio je upravo zlatno pravilo kao zajedničku točku na kojoj će se graditi međureligijski dijalog. Deklaraciju je potpisalo 143 vjerskih vođa iz gotovo svih religija svijeta.

Njemački filozof **Immanuel Kant** je formulirao načelo koje se podudara sa zlatnim pravilom i nazvao ga **KATEGORIČKI IMPERATIV**:

„Radi samo prema onoj maksimi za koju ujedno možeš htjeti da tvojom voljom postane opći zakon.“

Jedna od kritika je da bi vođeni načelom kategoričkog imperativa svi trebali doći do istih stavova, ali u praksi to nije tako. U nekim razmišljanjima poprilično se razlikujemo i drugačije procjenjujemo što bi bilo dobro za sve.

VRLINE

Na nedostatke i osobine ne utječemo (npr. vedra narav, zaboravljivost...) dok za mane, poroke i vještine vrijedi pravilo vlastite zasluge. Aristotel navodi da su vrline i mane produkt naše slobodne odluke jer se i za jedno i za drugo možemo odlučiti – vrlina je izborno stanje.

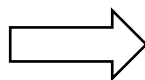
Aristotel dijeli vrline na:

1. **ETIČKE** - vrline volje i one se postižu ako se um odgoji po načelu zlatne sredine, odnosno izbjegavanja krajnosti (npr. hrabrost je vrlina između plašljivosti i neustrašivosti, darežljivost je sredina između škrtosti i rasipnosti)
2. **DIJANOETIČKE** - znanje, razboritost i umovanje i one su dio najvišeg blaženstva koje obuzima mudraca kada se približi prvim izvorima i uzrocima svega

Sokrat je naglašavao važnost znanja u razvijanju vrlina, kad shvatimo što je dobro i zašto je to dobro, tada ćemo dobro i činiti.

Platon navodi četiri temeljne vrline:

- pravednost
  - mudrost
  - hrabrost
  - umjerenost
- i vezane su uz strukturu ljudske duše
→ najviša vrlina je pravednost

Tri dijela duše su:

1. požudni (vrlina umjerenost)
  2. voljni (vrlina hrabrost)
  3. umni (vrlina mudrost)
- čovjek je pravedan čovjek kada ga vodi umni dio

SUOSJEĆANJE

EMPATIJA - sposobnost prepoznavanja i razumijevanja osjećaja i stanja svijesti druge osobe. Zbog suosjećanja postajemo tolerantniji prema drugima, bolje razumijemo druge ljude, uspješnije s njima komuniciramo i spremniji smo im pomoći.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Objasni pozitivnu i negativnu slobodu!
2. Kakve su to monoteističke, a kakve su politeističke religije?
3. Što je to ateizam?
4. Kako glasi zlatno pravilo?
5. Kako glasi kategorički imperativ?
6. Kako Aristotel dijeli vrline?
7. Koje su 4 temeljne vrline po Platonu?
8. Što je to empatija?

ODNOSI U DRUŠTVU I DRŽAVI

ORGANIZACIJA ZAJEDNICE

ZAJEDNICA – skupina ljudi koji žive na zajedničkom području

- organizirani oko zajedničkih vrijednosti
- sličan način života i običaji
- obitelj – najmanja jedinica ljudske zajednice

DRŽAVNI POREDAK – način na koji je organizirana vlast u nekoj državi. Poreci se razlikuju prema tome tko je na vlasti i kako je došao na vlast, koliku moć ima, kako provodi svoje odluke i slično. Neki od državnih poredaka su: despotizam diktatura, tiranija, monarhija, aristokracija, demokracija i republika.

Državna uređenja ovise o tome koje se vrijednosti nastoje postići i očuvati u nekoj državi. Skup uvjerenja i ideja o ispravnom odnosu među ljudima i izgradnji političke zajednice nazivamo **POLITIČKIM DOKTRINAMA**. Neke od poznatijih doktrina su: liberalizam, konzervativizam, fundamentalizam, socijalizam, komunizam, fašizam.

DRŽAVA – najčešći oblik političke zajednice. Da bi smo neki oblik udruživanja mogli nazvati državom, nužno je da ga potvrde druge države, tj. međunarodna zajednica.

MONTEVIDEJSKA KONVENCIJA (potpisana na konferenciji američkih država 26.12.1933. u Urugvaju) – danas se uzima kao pravno uobičajen postupak u međunarodnom pravu za priznavanje država.

GRAĐANSKO DRUŠTVO

Građansko društvo se razvilo krajem 18. i početkom 19. stoljeća nakon sloma feudalnog društva. S obzirom da je izum parnog stroja ubrzao i povećao proizvodnju, javila se potreba za velikim brojem zaposlenih u industriji → s vremenom su se i radnici izborili za jednaka prava sa poslodavcima te time postali ravnopravni članovi **GRAĐANSKOG DRUŠTVA**.

Danas **GRAĐANSKO DRUŠTVO**, nazivamo i **CIVILNO DRUŠTVO** - označava sve građanske inicijative, udruge i institucije koje djeluju na društvo, a nemaju direktne veze sa državom. S obzirom da su čovjekova djelovanja podijeljena na javna i privatna, civilno djelovanje se isključivo odnosi na javno djelovanje.

GRAĐANSKO DRUŠTVO = CIVILNO DRUŠTVO

OTVORENO DRUŠTVO – preduvjet civilnog društva - društvo koje se temelji na pravnoj državi, toleranciji, otvorenoj komunikaciji, slobodi kretanja ideja i ljudi. U otvorenom društvu vlada je odgovorna i tolerantna, država ne čuva nikakve tajne od javnosti nego je donošenje svih odluka transparentno. Smjena vlasti se može učiniti na miran način, bez nasilja

ZATVORENO DRUŠTVO - suprotno svim karakteristikama otvorenoga. Ukoliko želimo da se vlast promijeni u zatvorenom društvu jer smo nezadovoljni s donošenjem odluka u ime svih građana, postići ćemo cilj samo revolucijom ili krvavim državnim udarom.

Jedan od glavnih preduvjeta za građansko, ali i otvoreno društvo jest **TOLERANCIJA**.

TOLERANCIJA je poštovanje, prihvaćanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našim svjetskim kulturama. Zasnovana je na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju. Može donijeti mir, doprinijeti mijenjanju kulture rata u kulturu mira.

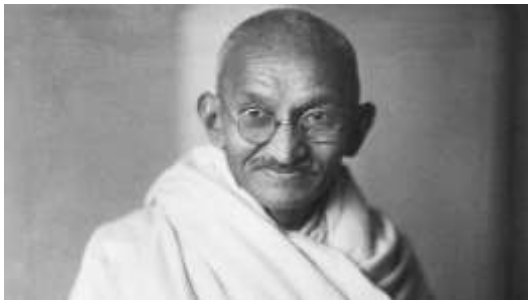
VRSTE TOLERANCIJE:

- **Politička tolerancija** - tolerancija političkih neistomišljenika.
- **Kulturna tolerancija** - „*Koliko ljudi, toliko čudi.*“ Nećemo vrijeđati svaku osobu koja prođe pored nas, a ima probušeni nos, tetovažu ili drugačiju odjeću od nas „*Živi i pusti druge da žive*”
- **Vjerska tolerancija** - nužna jer je mnogo različitih vjerskih organizacija koje se sve više šire zahvaljujući globalizaciji te dolazi do bliskog dodira različitih religija na jednom području.
- **Rasna i nacionalna tolerancija** Zašto mrziti nekoga samo zato što je druge nacije ili različite boje kože?

PARADOKS TOLERANCIJE - nemoguće je biti tolerantan, jer bi u skladu s načelom univerzalne tolerancije morali tolerirati netolerantne

Što se događa kada građani misle da su im osnovna ljudska prava povrijeđena?

→ mogu poduzimati različite akcije. npr. pružati pasivni otpor ili izražavati građanski neposluh

PASIVNI OTPOR - nenasilno odbijanje poslušnosti, ignoriranje zakona s kojim se ne slažemo.

← *Mahatma Gandhi - indijski političar i aktivist, najpoznatiji primjer pasivnog otpora*

GRAĐANSKI NEPOSLOH - svjesno kršenje zakona koji se smatra lošim ili javno iskazivanje svojega mišljenja metodom demonstracije, peticije, blokiranja prometnica i sl.

Rosa Parks - odbila je poštovati zakon prema kojemu crnci nisu smjeli pristupiti dijelu autobusa za bijelce →

NEVLADINE UDRUGE - neprofitne udruge civilnog društva kojima je cilj promicanje onih vrijednosti koje su temelj civilnog otvorenog društva. Svoje programe i ciljeve ostvaruju nezavisno od državnih tijela. (npr. udruge koje se bave zaštitom ljudskih prava: *Amnesty International, Centar za mirovne studije...*; udruge koje se bave zaštitom okoliša: *Greenpeace, Prijatelji okoliša ...*)

OSOBA I INSTITUCIJA

Osoba - pojam koji se upotrebljava kao zajednički naziv za pojedino ljudsko biće.

PРАВНА OSOBA - društvena tvorevina kojoj neki pravni sustav priznaje legitimitet, npr. neka tvrtka, udruga i sl.

FIZIČKA OSOBA - sve ljudske osobe.

Identitet je neraskidivo vezan za ljudsku, fizičku, osobu, a njegova izgradnja je proces koji traje cijelog ljudskog života. Nepromjenjivi dio svačijeg identiteta je činjenica da svaka ljudska osoba stječe individualna prava i etičku odgovornost. Moralna odgovornost je obveza poštivanja moralnih normi i načela u obavljanju nekog posla ili dužnosti. S povećanjem prava, povećava se i odgovornost.

INSTITUCIJA – ustanova (najčešće državna, kao npr. ministarstvo), ali i mehanizmi društvenog poretka (npr. zakoni) koji reguliraju suradnju i ponašanje pojedinaca. Institucija je i trajna društvena formacija koja djeluje prema unaprijed dogovorenim i svima znanim pravilima (brak, ugovor o radu...). U odnosu pojedinca i institucije može se javiti **moralni konflikt**, situacija u kojoj smo suočeni s moralnom dilemom.

DEMOKRACIJA

POLITIČKI POREDAK - oblik organiziranja političke zajednice na određenim načelima i vrijednosti. Svaki politički poredak ima uređen odnos između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

- tko je nositelj vlasti (procedura biranja ili imenovanja)?
- kakav je način vladanja?
- gdje su granice vlasti?

“Demokracija je vladavina naroda, od naroda, za narod.” A. Lincoln (1861.-1865.)

DEMOKRACIJA - tip političkog poretka u kojem se političke odluke donose voljom većine.

POJAVNI OBLICI (VRSTE):

- NEPOSREDNA (IZRAVNA)** – oblik demokracije u kojem odluke donose svi oni koji su za njih izravno zainteresirani (npr. referendum)
- POSREDNA (PREDSTAVNIČKA)** – oblik demokracije u kojem odluke ne donose svi zainteresirani, nego izabrani predstavnici u predstavničkom tijelu građana. (npr. parlamentarni izbori)

OBILJEŽJA:

- sloboda (izražavanja...)
- jednakost (pred zakonom)
- ljudsko dostojanstvo
- ustav
- opće pravo glasa
- postojanje civilnog društva
- trodioba vlasti (neovisno sudstvo)
- poštivanje prava nacionalnih manjina

PROBLEMI DEMOKRACIJE

TIRANIJA VEĆINE – demokratski izabrana vlast može donijeti i provoditi zakone koji ne odgovaraju nekoj manjini (nacionalnoj, kulturnoj...).

NEDJELOTVORNE VLADE – narod ponekad bira vlast koja će se pokazati nedjelotvornom a demokracija nema kvalitetno rješenje za smjenu nedjelotvorne vlasti sve do sljedećih izbora.

DEMAGOGIJA I PRAZAN PROSTOR DEMOKRACIJE – zbog nedostatka kvalitetnih demokratskih ideja i projekata, pojavljuju se pojedinci koji demagogijom pokušavaju zavarati narod i uvjeriti ga u svoje isprazne ideje (najočitija u vrijeme predizbornih kampanja, političari pričaju a zapravo ništa ne kažu).

PARTITOKRACIJA – demokracija u praksi postaje vladavina političkih stranaka koje su na vlasti → narod ima moć samo u trenutku izbora, a stvarnu moć ima politička elita koja zauzima vladajuće položaje.

LJUDSKA PRAVA

Ljudska prava se zasnivaju na ljudskom dostojanstvu i ljudskoj slobodi te na ideji o jednakosti svih živih bića. Zajamčena su svakom čovjeku i neotuđiva su - znači da nikome ne mogu biti oduzeta.

Najpoznatiji dokument o ljudskim pravima je nastao nakon ratnih užasa 2. svjetskog rata – **Opća deklaracija o ljudskim pravima** (1948.). Deklaraciju prihvaćaju sve zemlje koje su članice UN-a.

Glavni problem u vezi s ljudskim pravima je njihovo nedovoljno provođenje u praksi. Uz to se javljaju još neke pravne, ali i moralne dileme, kao što su:

- može li netko opravdano izgubiti ljudska prava? (npr. zatvorenik gubi pravo na slobodu)
- ako su prava zajamčena, znači li da moraju biti i osigurana? (npr. pravo na rad – mora li nam država osigurati posao?)
- što ako su prava međusobno u koliziji? (npr. vlasnik kafića zabrani određenoj društvenoj skupini ulazak – ima li on tu pravo raspolagati svojim privatnim vlasništvom?)

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Objasni pojmove zajednica, državni poredak, političke doktrine?
2. Što je građansko društvo?
3. Kakvo je otvoreno, a kakvo zatvoreno društvo?
4. Što je tolerancija i koje vrste poznaješ?
5. Objasni pojmove pasivni otpor i građanski neposluh!
6. Što je pravna, a što fizička osoba?
7. Što je institucija?
8. Što je demokracija, koji su joj pojavni oblici, a koja su obilježja?
9. Navedi i objasni probleme demokracije!
10. Definiraj ljudska prava!
11. Koje moralne dileme se vežu uz ljudska prava?

GLOBALIZACIJA

GLOBALIZACIJA – proces intenzivnog povezivanja svijeta i razmjene utjecaja s posebnim naglaskom na ekonomsko, političko i kulturno približavanje.

Suvremeni proces globalizacije započeo je nakon 2. svjetskog rata, a sam termin globalizacija nastaje tek prije 30-ak godina.

UZROCI GLOBALIZACIJE:

- razvoj komunikacijske i transportne tehnologije
- političke i ekonomske odluke o sve većem povezivanju

VRSTE GLOBALIZACIJE

EKONOMSKA GLOBALIZACIJA – najočitija, potaknula je ostale procese globalizacije. Dovedla je do ogromnog porasta trgovine; svjetsko gospodarstvo vode veliki “igrači”; nacionalne ekonomije postaju ovisne o globalnom tržištu.

POLITIČKA GLOBALIZACIJA – usputni proces ekonomske globalizacije. Države moraju uskladiti nacionalne ekonomije s globalnom svjetskom ekonomijom.

KULTURNA GLOBALIZACIJA – najprisutnija u svakodnevnom životu pojedinca, iako je ona samo usputni proizvod ekonomske i političke globalizacije. Ljudi se počinju sve sličnije ponašati i sličnije živjeti.

POZITIVNI I NEGATIVNI VIDOVI GLOBALIZACIJE

POZITIVNE POSLJEDICE:

- bolji pristup znanju
- komunikacija smanjuje izoliranost
- decentralizacija moći
- ekonomska učinkovitost
- veća dostupnost proizvoda

NEDOSTATCI GLOBALIZACIJE

- ilegalne i masovne migracije
- u globalizaciji postoje nejednake prilike – bogati postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji
- opasnost od gubljenja gospodarskog suvereniteta, starenja stanovništva i depopulacijskog trenda

ETIKA GLOBALIZACIJE - etičar Peter Singer smatra da bi trebala porasti svijest da svi živimo u jednom svijetu te da treba uvažavati interese svih koji trpe posljedice nekog postupka. Nacionalni političari ne smiju više gledati samo interes svoje države, kao što ni vlasnici i upravljači velikih kompanija ne smiju gledati samo interes svoje kompanije.

ANTIGLOBALIZACIJSKI POKRET – usmjeren je na borbu protiv ekonomskog procesa globalizacije, medijske manipulacije i svih globalizacijskih aspekata koje smatraju negativnima.

CILJEVI:

- smanjiti utjecaj globalizacije na pojedince
- spriječiti uništavanje lokalnih ekonomija
- potaknuti kvalitetniju zaštitu okoliša
- očuvati ljudska prava

PRAVEDNOST I MIROTVORSTVO

Dva vida pravednosti:

1. **diobena pravednost** - po zaslugama (čast, privilegije...)
2. **izjednačavajuća ili poravnavajuća pravednost** - sve se strane izjednačavaju po pravima (jednakost pred zakonom)

Ostvarivanje pravednosti jedna je od osnovnih vrijednosti koje bi svako društvo trebalo postići.

MIROTVORSTVO - postupak ili akcija uspostave ili održavanja mira, pojavljuje se na više razina, od razine pojedinaca preko vladinih i nevladinih udruga, samih vlada, međunarodnih institucija itd. Nobelova nagrada ima posebnu kategoriju za pojedince ili ustanove koji su dali izniman doprinos miru

Malala Yousafzai je pakistanska učenica i aktivistica za prava djece i najmlađa dobitnica Nobelove nagrade za mir koju je dobila 2014. godine.

Ujedinjeni narodi najveći su pokretači mirovnih akcija u svijetu. Svjetski mir i njegovo očuvanje pokušavaju uspostaviti na nekoliko načina: preventivnom diplomacijom, preventivnim angažmanom, uspostavljanjem mira, osiguravanjem mira, provedbom mira, nametanjem mira vojnom silom, konsolidiranjem mira (nakon zaustavljanja sukoba - razminiranje, razoružavanje, povratak izbjeglica...).

MULTIKULTURALNOST I NEOKOLONIJALIZAM

MULTIKULTURALIZAM - prožimanje različitih kultura uz očuvanje njihova identiteta. U multikulturalnom društvu štite se kulturne različitosti na državnoj ili lokalnoj razini

Mnogi upozoravaju kako istinski multikulturalizam, onaj u kojem su sve kulture ravnopravne i jednako zastupljene, u praksi nije moguć - ali ipak, multikulturalizam je u svojoj osnovi izuzetno pozitivan stav.

NEOKOLONIJALIZAM - suvremeni oblik kolonijalizma, najočitiji u prevlasti industrijski razvijenih zemalja nad bivšim kolonijama. Najčešće se događa u zemljama Trećeg svijeta Podrazumijeva i oblik suvremenog ekonomskog imperijalizma u kojem moćne nacionalne i multinacionalne tvrtke iskorištavaju svoju ekonomsku i političku moć nad siromašnim državama iskorištavajući njihove prirodne i ljudske resurse.

SOLIDARNOST

SOLIDARNOST - poseban odnos koji imamo prema određenoj skupini ljudi. Uviđamo kako je skupini ili pojedincu potrebna pomoć i ako ju pružimo, solidarni smo. Najčešće je vezana uz ljude s kojima smo bliski. Ipak, solidarnost se ne svodi samo na ljude koji nas okružuju - svi bismo trebali pomoći gladnom djetetu bez obzira u kojem dijelu svijeta se nalazili! Solidarnost je jedno od osnovnih obilježja čovjeka kao ljudskog bića.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je globalizacija i koje vrste poznaješ?
2. Koji su uzroci, a koje posljedice globalizacije?
3. Što je etika globalizacije?
4. Što je antiglobalizacijski pokret?
5. Koje su dvije vrste pravednosti?
6. Objasni pojmove mirotvorstvo, multikulturalizam, neokolonijalizam!
7. Što je solidarnost?

Sadržaj

ČOVJEK U ODNOSIMA	1
BRAK I OBITELJ	1
PRIJATELJSTVO	2
SPOLNOST	2
LJUBAV	3
HOMOSEKSUALNOST	3
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	4
ODNOSI MEĐU SPOLOVIMA U SUVREMENOM SVIJETU	5
DOSTOJANSTVO	5
AUTORITATIVNOST I AUTORITARNOST	6
MOĆ	7
PITANJA ZA PONAVLJANJE	8
SUKOBI U ODNOSIMA	9
EGOIZAM I NJEGOVE GRANICE	9
RAZLIKE I LEGITIMNOST INTERESA	9
SUKOB I SURADNJA	10
NASILJE	10
TERORIZAM	11
PITANJA ZA PONAVLJANJE	11
REGULIRANJE ODNOSA	12
SLOBODA I NJEZINE GRANICE	12
ETIČKI SUSTAVI SVJETSKIH RELIGIJA	12
ZLATNO PRAVILO	13
VRLINE	13
SUOSJEĆANJE	14
PITANJA ZA PONAVLJANJE	14
ODNOSI U DRUŠTVU I DRŽAVI	15
ORGANIZACIJA ZAJEDNICE	15
GRAĐANSKO DRUŠTVO	15
OSOBA I INSTITUCIJA	16
DEMOKRACIJA	17
PROBLEMI DEMOKRACIJE	17
LJUDSKA PRAVA	18
PITANJA ZA PONAVLJANJE	19
GLOBALIZACIJA	20
POZITIVNI I NEGATIVNI VIDOVI GLOBALIZACIJE	20
PRAVEDNOST I MIROTVORSTVO	21
MULTIKULTURALNOST I NEOKOLONIJALIZAM	22
SOLIDARNOST	22
PITANJA ZA PONAVLJANJE	22

Literatura:

Marušić Brezetić, D. i Ćurko B.,: Ja, mi, oni...udžbenik etike za drugi razred srednjih škola, Zagreb, Profil, 2013.